

# קול צופיך

## מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל



תרומה - תשס"ב - מאת מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל



### השיעור לעילוי נשמת :

מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל



### פרשת השבוע : תרומה

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"ב.

### ראש חדש אדר

#### משנכנס אדר

מרן היבן איש חיי שואל מדוע המשנה כתבה 'משנכנס אדר' ולא משהגיע אדר? ומתרחץ (אדרת אליהו פרשת משפטים) שלעתים אדר נכנס אך עדיין לא הגיע במלואו. וידוע שבכל שנה ראש חודש אדר יחול יומיים - גם השנה ראש חודש אדר חל יומיים, גם הלילה וגם מחר חודש אדר. וראש חודש זה שונה מרוב ראשי החודשים, שברובם המולד יחול עד ליל של ראש חודש, אך המולד של חודש אדר השנה יהיה מחר למרות שכבר הלילה הוא ליל ראש חודש. לפי זה, יוצא שלפעמים החודש התחיל להכנס לתוקפו אך עדיין לא נכנס לגמרי, או בנידון שלו שבשנת ברכ"ת היה ר"ח אדר בימים שישי שבת, והמולד היה ביום חמישי שעה שמינית, וא"כ חודש אדר נכנס בתחום של חודש שבת, ומאז מהמולד מרבים בשמחה. יש שאומרים שהכוונה של 'משנכנס' אדר מרבים בשמחה היא, לשבת מברכים שבה מכריזים על חודש אדר, וכבר אז התחיל החודש להכנס. על כל פנים, אין שמחה כשמחת התורה והשמחה כבר החלה ממ"נ, והולכת וגדלה עד פורים הבעל"ט. עוד אומר הרב זיע"א במילה שמחה אותיות חמשה, שכן חמשה נסים נעשו לאבותינו בפורים, שהמן גזר גם על נשים והבנות מלבד על גברים ובנים, וכן גזר לשלול את כל רכושם, הרי חמשה דברים בגזירתו (בן יהודע כט, א).

#### שיעורה של השמחה

הגמרא אומרת (תענית כט, א): "משנכנס אב ממעטין בשמחה, אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה - כך משנכנס אדר מרבין בשמחה". יש לבאר מה הפירוש בדברי הגמרא משנכנס אב ממעטין בשמחה, ובפורים מרבים בשמחה, האם קיים קנה מידה שיכול למדוד את שיעור השמחה שנוכל לומר שיש ימים שממעטים בה ויש ימים שמרבים בה? ומסבירים: יש לאדם באופן כללי להיות בשמחה כל ימיו, ומעלה רבה היא עד מאוד, ומסוגלת להעלותו למעלות ומדרגות רמות ונשגבות עד מאוד, ועל זה אומרת המשנה שבאדר ירבה בה יותר מכל השנה. וההבדל שבין אדר לאב, שבאב ממעטים בה בהדרגה, שהאבלות הולכת ומחמירה מיום במשך כל ימי בין המצרים ועד ליום ט"ב, אבל באדר מרבים בה מייד ללא מדרגות, ואעפ"כ אינה דומה שמחה של כניסתו של חודש אדר לבין שמחתו של ליל ויומו של פורים, שאז זה שיא השמחה וההתנגלות של אור היום הקדוש, יום פורים. בפורים האור מופיע גם ביי"ד לכל העולם ובטי"ו למוקפים חומה ולאנשי ירושלים בפרט. והארת פורים היא גדולה ונשגבה "ומתגלה הארה זו בכל שנה ושנה בימי פורים" (בן יהודע מגילה דף ז).

#### הקשר שבין פסח לפורים

רש"י מבאר, משנכנס אדר - "ימי נסים היו לישראל פורים ופסח". וקשה, מאן דכר שמיה דפסח כאן? אלא, למעשה בכל השנה אין שני חגים רצופים - אע"פ שבתשרי יש ראש השנה ויום הכיפורים, אין אלו אלא ימי דין, ואחר כך יש את סוכות שהוא חג בפני עצמו, וכן בשאר חגים. אבל חג פסח סמוך לפורים שקדם לו - ועל כן כלל רש"י את שניהם יחד. פירוש נוסף, רש"י מביא (מגילה טו, א) "שהרי ביי"ד בניסן נכתבו האגרות וניתן הדת בשושן, וי"ד וחמשה עשר וששה עשר התענו, ובששה עשר נתלה המן בערב". ועיין רש"י על המגילה (פרק ד, פסוק יז) שכתב כך. ולמעשה בדף טז במסכת מגילה כשכא המן להלביש את מרדכי וכו' כתוב שהגיע וראה שמרדכי לומד עם תלמידיו הלכות קמיצה. ופירש"י: "דורש בעניינו של יום וששה עשר בניסן היה הוא, יום תנופת העומר".

והיה מן הראוי לעשות יום זה, ט"ז ניסן, ליום טוב ולשמחה? אלא אומר הרב, שתליית המן אינה סיבה מספיקה לשמחה שכן אחרי תלייתו הלכו שוב מרדכי ואסתר לאחשוורוש לבטל את גזירותיו של המן, ואמר להם אחשוורוש, את הנחתם בטבעת המלך אין להשיב, ולא רצה לשמוע לתחינותיה ולבכיותיה של אסתר, עד החודש השלישי הוא חודש סיון בשלושה ועשרים בוי" (שם פרק ה' פסוק ט'). ועיין אבן עזרא המסביר מדוע לא בטלו את גזרת המן בלבד, ולמה הרגו היהודים בשונאים. ומסביר שהיה הכרח לא לשנות "את אשר נכתב בשם המלך ונחתם בטבעת המלך אין להשיב", ואז כתב מרדכי שהמן שינה מההוראה של המלך וצריך לכתוב את ההיפך, עי"ש).

#### נתנו רשעים פ"ח ל - אלו פורים וחנוכה

יש מבארים, משום שאחד התלונות שאמר המן על ישראל בלשון הרע שלו הוא שמבטלים את זמנם בישיה פה"י (מגילה יג, ב), כלומר שזה ראשי תבות של ש"בת הי יום? פ"סח היום? וכמו שאמר אחד מבעלי הרמז, שלא בא אליהם במלים מפורשות: שבת היום, פסח היום, אלא בראשי תבות של שה"י פה"י, ורמזו בזה שאמר להם לא רק פסח היום, אלא גם פורים היום שזה אותם ראשי תבות, לומר להם שזה יום טוב. והוא מה שאמרו חכמי הרמז, על הפסוק (תהלים קיט, ק) נְתַנּוּ רְשָׁעִים פַח לַי"י - ראשי תבות פורים חנוכה. וכוונתם היא, שאם נתבונן נראה שכל חגי ישראל שכתובים בתורה היו בעבור נסים שנעשו לעם ישראל בידי הקב"ה. חג שבועות בגלל מתן תורה, חג פסח בעבור שהוציאם ממצרים, חג סוכות זכר לענני הכבוד, יום כיפור, יום סליחה וכפרה; אבל פורים וחנוכה נתקנו לישראל על ידי חז"ל בגלל מעשי הרשעים. חנוכה נתקן בגלל גזירותיהם של היוונים, ופורים נתקן בגלל גזירותיו של המן הרשע. והקב"ה הפר עצתם וקלקל מחשבתם.

#### ואויבינו פלילים

חז"ל אומרים שגם אחשוורוש וגם המן היו שוים בשנאתם לעם ישראל. אלא שאחשוורוש היה פוליטיקאי, שידע תמיד להפיל את האחריות על אחרים. בתחילה אמר שאת כל הגזרות הוציא המן, ואין לו יד בדבר כלל. אחרי שהמן נתלה אמרו לו בתבטל את כל הגזרות ולא רצה כי כיון שהדבר יצא הרי זה חוק. אין שום מוסריות בחוקותיהם של הגויים כלפי עם ישראל. בשעה שיצאה הגזירה מלפני המלך להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים האם דיבר מאן דהו מכל האומות, האם אחד ממושלי מאה עשרים ושבעת המדינות שהיו תחת שלטונו של אחשוורוש הגיש בגי"ץ על כך? אדרבה, המדרש אומר, שכאשר שמעו הגויים את הגזרה, היו מצרים לישראל ועושקים את כספם, כיון שהולכים להיהרג. וכמו שכתוב שבכל מקום אשר הגיע דבר המלך אבל גדול ליהודים, אבל שמחה וששון לגויים. וכאן פתאום אחשוורוש מגן על החוק (עיין מגילה דף יד על משל אחשוורוש והמן לשני בני אדם לזה היה תל ולשני חריץ בשדהו).

#### בכל דרכיך דעהו

שואל מרן בעל היבן איש חיי זיע"א מדוע חג הפסח כל כך מרגיז את המן? ומתרחץ, לפי שאומר המן לאחשוורוש כי הולכים לגבות מסים מעם ישראל, ומתכננים זמן מתאים שבו יוכלו לגבות מהם את המסים. באו בתשרי שאז זה זמן האסיף ומסתמא מצוי בידם כסף לשלם את המסים, אבל דחו אותם ואמרו שאין להם כעת, לפי שהם ימי חגים לעם ישראל והוצאותיהם מרובות. באו אחרי שגמרו את הוצאות החגים, אמרו שאין זה זמן מתאים לפי שאז יש את חג חנוכה; ואחרי זה היו עסוקים בברירת חטיסם לפסח. אחרי פסח היו עסוקים בטחינת הקמח. ואחר כך בוררים חטיסם לפסח. בפסח טוחנים ואחריה קוצרים, וכך דחו אותם מעת לעת. על כך, היה המן נרגז מאוד שראה שאין זמן מתאים לגבות מישראל מסים, אלא עסוקים בישיה פה"י. ודבר זה הוא מעלה טובה לעם ישראל, ועל זה כתוב (משלי ג, ו) יִבְכַל דְרָכֶיךָ דַעְוָה וְהָיָה יִישָׁר אַרְחֻתֶיךָ, כלומר שאדם צריך לתת את כל מעייניו במשך כל ימות השנה בכלל ובכל יום ויום בפרט שיהיה כל יום וכל



# קול צופיך

## מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל



תרומה - תשס"ב - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל



וכתב המג"א בסי' תקפ"ד מה שנהגו לומר תהלים כולו בר"ה ויוה"כ שבכללו ההלל הוא מותר משום דאומרו דרך תחינה ע"ש וא"כ לרבא דלית ליה האי טעמא איך תהיה רשאית לומר הלל בפורים שלא תקנו בו חז"ל הלל ד"ל באמת דלא אמרו הא מחרף ומגדף אלא כשאנו אומרו בעבור נס הנעשה באותו יום אבל אם אומרו בעבור נס השייך לאותו יום לית לן בה. והיה זה שלום וא-ל ה' צב-קות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו"ו (יודוע מה שאמרו רבנים בדור הזה שיחזקאל כחלי גימטריה יוסף חיים).

### שמע מגילה, אם יכול לצאת באמצע מקרא מגילה של מניין שני

אדם שנמצא בבית כנסת שמתפללים בו כמה מניינים, והתפלל במניין ראשון ועדיין מתעכב בבית הכנסת, כגון שקורא חק לישראל וכדומה, ובינתיים התחילו מניין שני, והוציאו ס"ת; הדין הוא שאף על פי שכבר התפלל ולא חייב בקריאת התורה, אסור לו לצאת מבית הכנסת בשעה שספר התורה פתוח על התבה. אבל מותר לצאת בין גברא לגברא (עיין שו"ע סי' קמו, סעי' א). שואל מרת הבן איש חי זיע"א: מה הדין בקריאת המגילה של מניין שני נמצא שם אדם שכבר התפלל וכבר שמע מקרא מגילה, האם דינו כס"ת או לא. וז"ל (שם סימן קצה) "אם מותר לצאת מבכ"ס באמצע קריאת המגילה.

**שאלה:** מי שהתפלל בבית הכנסת עם הציבור וקרא המגילה ואח"כ באו כת אחרת והתפללו שם והם קורין המגילה וזה שהתפלל וקרא עם כת הקודם עדיין לא יצא כי נשאר בבית הכנסת לקרא תהלים ואחר שגמר עתה רוצה לצאת וכבר כת השנית התחילו לקרא המגילה ולא גמרו אם לחוש בזה כאשר חשו בס"ת שלא יצא עד שיגמרו את המגילה או"ד לא אמרינן כן אלא בס"ת. יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה.

**תשובה:** מאחר שמצינו שהמגילה נקראת ספר ויש לה כמה דינים כס"ת הגם שבאמת יש בה הפרש הרבה עכ"ז טוב ונכון להחמיר בענין נידון השאלה שלא יניח השי"צ קורא ויוצא בתוך הקריאה אלא ימתין עד שיגמור השי"צ קריאת המגילה ויצא ועליו תבוא ברכת טוב. והיה זה שלום וק-ל שקי ה' צב-קות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו"ו עכ"ל. תראה מכאן גודל מעלתה של קריאת המגילה שיש בקריאתה הילולה של יום, שכן בס"ת אין קפידא כל כך לצאת בין גברא לגברא אם הספר סגור, אבל בזה אמרינן שימתין עד סיום קריאת המגילה. והטעם שאין בה הפסקות רק נראה שאם רוצה לצאת בעת שהציבור קורא פסוקים והחזן לא קורא כיאיש יהודי היה וכו', יתכן ומותר לצאת אם השי"צ מכסה את המגילה.

### כיצד הקדים חודש לשבת

כתוב "חודש ושבת קרוא מקרא". שואל הב"ח: הרי ר"ח הוא פעם בארבע שבועות, אבל בשבת כלולים גם כל יום מימות השבוע שהם נקראים שבת, וגם שבת עצמה, ואילו תדירים יותר מחדש, אם כן למה לא אמרו שבת חודש קרוא מקרא? והרב עונה, שהקב"ה ברא את העולם, בתחילה ברא כל יום ויום ולבסוף את יום שבת. וביום ששי, סיים את מלאכת הבריאה, וזהו שנאמר "זה היום תחלת מעשיך" - הוא יום ששי, ואחר כך בא יום השבת. מכאן שראש השנה שהוא ראש חודש גם כן, היה לפני שבת, מכאן שכוונה היא לחודשו של בריאת העולם שקדם לשבת הראשונה של ימי המעשה.

### חודש ושבת קרוא מקרא

ידוע שהנוהגים כדעת חכמי הקבלה, לא קוראים מקרא בלילה ולא תהלים לפני חצות לילה (אלא אם קורא תנ"ך עם פירושו). בליל שבת לא חל דין זה, אלא מותר לקרוא מקרא, (וכדלקמן שיכול לקרוא בדיעבד שמו"ת בליל שבת). דין זה רמזו בני"ל 'חודש ושבת', כלומר בראש חדש ובשבת קוראים בלילה מקרא. ואמנם למעשה, הרב 'בן איש חי' פוסק שבראש חודש נשאר הדין ככל ימות החול, ואין קוראים בו מקרא, אבל בשבת מותר לקרוא בלילו מקרא. לדוגמה, אם לא יכול לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום כדן ביום שבת בבוקר לפני סעודה שניה, לקרא אותו אחרי הצמרים. ואם לא יוכל לקרוא אז, יוכל להשלים במשך אחד מימות השבוע. השאלה אם יכול לקרוא בליל שבת כאשר יודע מראש שבשבת יהיה טרוד ולא יוכל לקרוא

רגע מנוצל ללימוד התורה ולקיום מצוות (עיין בן יהוידע על דף י"ג ע"ב באורך בד"ה 'דמפקי').

### מדוע אין אומרים הלל בפורים

בכל דור ודור התקינו לומר הלל על נסים ונפלאות שנעשו לעם ישראל. הגמרא דנה בעניין אמירת הלל בפורים, שכן בכל המועדים אומרים הלל: בכל ר"ח, בפסח, בחנוכה, ואם כן מדוע אין אומרים בפורים הלל? וז"ל הגמרא: (מגילה יד, א) "מאי דרוש, אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה - ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה, ממינתה לחיים לא כל שכן. אי הכי, הלל נמי נימא - לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ". יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ, היכי אמרינן שירה - כדתניא, עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה, משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה. רב נחמן אמר, קרייתא זו הלילא, רבא אמר, בשלמא התם (תהלים קיג) הללו עבדי ה', ולא עבדי פרעה - אלא הכא, הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש, אכתי עבדי אחשוורוש אן.

כלומר, השאלה היתה, מדוע לא אומרים הלל? לפי סברא אחת, כי הנס נעשה בחו"ל. לפי סברת רב נחמן "קרייתא זו הלילא" - קריאת המגילה זה במקום הלל. וסברת רבא, כל עוד נשארו עבדי אחשוורוש אי אפשר לומר עבדי ה'. בין לרבא בין לרב נחמן קשיא: והא תניא, משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה, כיון שגלו - חזרו להכשירן הראשון". הנה בגמרא רואים שני תירוצים מדוע בעצם לא אומרים הלל בפורים, לרב נחמן זה משום שעצם קרייתת של המגילה הוא הילולה של יום, ואין צורך לקרוא שוב הלל, ולדעת רבא הוא משום שלא יכולים להעיד בהלל הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש, שכן לא נגאלו אלא ממינתה בלבד אבל המשכו לחיות תחת שלטונו של אחשוורוש.

### דעת הרמב"ם והברכי יוסף

**לרמב"ם** לא ניחא תירוץ זה של רבא, אלא לדעתו לא אומרים הלל כדעת רב נחמן שקריאתה זהו הילולה (עיין לרמב"ם הלכות חנוכה פרק ג, הלכה ו' ו"ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל"). ולא פוסק בזה כרבא על אף שהוא בתרא לפי שגם אם עם ישראל בגלות משועבד לשליטים או מלכים עדיין אנתנו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש, על כן יכולים לומר הללו עבדי ה'. **ה'ברכי יוסף'** (סי' תרפו) אומר שהנפקא מינה בין שני התירוצים היא אם לאדם אין מגילה, שאז הוא לא מהלל בקריאה, אם חייב לומר הלל או לא, ומהגמרא משמע בפשטות שאם אין לו יאמר הלל, שכן דוקא אם הוא קורא בפועל אומרים שקריאתה זו הילולה, משמע מכאן שאם לא קרא, אז חייב לומר הלל, ואף על פי כן פסק החיד"א שיקרא בלא ברכה (ועיין לשו"ת תורה לשמה סי' קצ"ד שהביא מהמאירי על מגילה את הסברא הזו, והרב פסק שם שיקרא הלל בלי ברכה, ואין חשש של מחרף ומגדף, על פי סברת המג"א בסי' תקפד אם עושה עבור נס מותר, ועיי"ש, עיין להלן).

**חרש שאינו שומע מגילה, או מי שאין לו מגילה אם יאמר הלל** מרת היבן איש חי זיע"א שואל ב'תורה לשמה' (סימן קצד), וז"ל: "בענין קריאת ההלל במקום מגילת אסתר.

**שאלה:** אשה חרשת שאינה יכולה לשמוע מגילה מאחרים וגם היא עצמה אינה יודעת ללמוד כלל ורק יודעת ללמוד תפילת חול ושבת שלמדה בהיותה בריאה ובכללם יודעת לומר ההלל, אם נורה לה שתקרא הלל בפורים במקום מקרא מגילה, יורינו ושכמ"ה. **תשובה:** ידוע פלוגתא דרב נחמן ורבא במגילה דף י"ד ע"א בטעם שאין קורין הלל בפורים דר"ן סבר קריאתה היינו הלולא ורבא סבר משום דכתבי עבדי ה' ועדיין הוו עבדי אחשוורוש ע"ש. וכתב הגאון המאירי ז"ל **דנ"מ בין תרי טעמי הנז' למי שאין לו מגילה**, דלר"ן יקרא ההלל ולרבא לא יקרא. והנה הרמב"ם ז"ל הביא טעמא דר"ן, אך הראשונים לא כתבו האי נפקותא דהגאון המאירי ז"ל. וצריך טעם לזה וכעת אין הפנאי מסכים ואין **שיהיה נראה מכל הנז' דהאשה הנז' נורה לה שתגמור ההלל אך לא תברך עליו**. ואין לטעון ולומר דהלא ארו"ל כל הקורא הלל בכל יום הי"ז מחרף





# קול צופיך

## מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל



תרומה - תשס"ב - מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל



טוב, וכל הפתרונות הולכים אחר הפה. ביוסף הצדיק כתוב שסיפר לאחיו כיון שחשב שהם אוהביו, והם היו צריכים לפתור בדרך רעה, שחשבו לומר לו וכי אנחנו נשתחוה לך ארצה, ולבסוף כך היה באמת, שכל הפתרונות הולכים אחר הפה, אפילו אם לא מתכוון תמיד לטובה. גם אם חלם שנפלו לו שיניו שכתוב שבכאי צריך לצום, לא ימהר לצום, שיש בזה חילוקים אם אלו היו שיניים חיצוניות או פנימיות וכדומה. פעמים שהולך אדם לרופא שיניים וקדח לו בשינו וסתם לו את שינו, ובלילה חולם שנפלה לו שינו, אין זה אלא הרהור. על כן אין למהר לצום בלא לשאול רב חכם המבין ויודע ענייני הצומות (ועיין לשו"ע סי' רפ"ח ולמשי"ב ולכה"ח שם).

### אמירת שלום באמצע תפילה

**לרבו או אביו.** בשו"ע כתוב (בסעי' ד): "לענין הפסקה אפילו באמצע שואל בשלום אדם שהוא צריך לנהוג בו כבוד, ומשיב שלום לכל אדם. אבל בענין אחר - לא יפסיק. הגה"ה: ודוקא בר"ח ופסח בימים שאין גומרים בהם את ההלל, אבל שגומרים בהם את ההלל לענין הפסקה, דינו וכמו דין קריאת שמע".

מקודם, מעיקר הדין אדם שבאמצע קריאת שמע עבר רבו - יקום לכבודו. ואם אמר לו רבו שלום עונה לו 'שלום עליך רבי ומורי', וה"ה לאביו, ולפעמים הוא צריך להקדים (עיין לשו"ע סי' סו, סעי' א ולמשי"ב וכה"ח שם).

כיום, אמרו חז"ל שהרבנים מוחלים ואביו מוחל ולכן באמצע ברכות קריאת שמע, לא יענה. וגם לא בין 'ברוך שאמר' ל'ישתבח' לא יענה כלום. ואם עובר עם הארץ והוא מתרגז שלא עונים לו שלום, מותר לנענע לו בראש.

**לשר או מלך.** אם עובר שר או מלך יהודי - לא יענה לו. שר או מלך גוי - יענה לו.

ובגמרא מסופר על ר' יהודה (כל 'אותו חסיד' הוא ר' יהודה בן אלעאי) שהיה עומד ומתפלל, וניגש אליו שר גוי ואמר לו שלום, ור"י לא ענה לו. וכשסיים תפילתו, אמר לו השר: מדוע לא ענית לי שלום? היית מתחייב בפשעך, שהיית הורגך. אמר לו ר' יהודה: המתן עד שאפייסך בדברים, אם אתה היית מדבר לפני מלך, והיה עובר לפניך שר היית עונה לו שלום? לא! מכיון שזה זלזול בכבוד המלך. אני עמדת לפני הקב"ה ולכן לא ענית לך. שואלים המפרשים: מדוע לא ענה לו? ועונים: שמרוב כוונתו לא שם לב שהשר אמר לו שלום. ואם יאמר לשר שלא שם לב מרוב כוונתו בתפילה, לא יקבל זאת ממנו, וע"כ אמר תירוץ שאין הוא מתכוון לפגוע בו (עיין ברכות דף רב, ב, ולג, א ועיין שם בן יהוידע).

### הפסקה באמצע הלל

**לאמירת שלום.** ישנו הבדל בין הלל של ר"ח, להלל של חנוכה, ובין הלל של פסח לבין הלל של סוכות.

בהלל של ר"ח: אם עבר רבו ואמר לו שלום - יענה לו שלום, וה"ה עם הארץ.

בהלל של חנוכה וכן הלל של סוכות: עבר אדם - לא יענה לו שלום, דהוי הפסק, משום שיש בהלל זה ברכה בתחילה וברכה בסוף (ועיין לשו"ע סי' תכב, סעי' ד ולמשי"ב ולכה"ח שם).

**לאמירת אמן, קדיש, קדושה, וברכו.** אפילו בהלל של חנוכה וסוכות, יענה חמשה אמונים בקדיש, וקדושה וברכו, ושאר אמונים לא יענה, וכן אמן דברכות לא יענה.

י"א: אמן של היקל-הקדושי וישומע תפילה הוא חשוב וע"כ יענה, וכן סוברים חכמי אשכנז.

י"א: יש עדות שנוהגים לברך על הלל של ר"ח ברכה ראשונה ואחרונה, בנוסח "לקרוא את ההלל". בארץ, כתב מנן בדעת הרמב"ם (בשו"ע תכב, סעי' ב) שנהגו לא לברך, וכן נוהגים בארץ הספרדים. ויש מעדות המזרח שממשיכים במנהגם, וכן מעדות אשכנז, שמברכים על ההלל בדילוג

שמו"ת, על זה אמרינן שהדין הוא שעדיף לקרוא בליל שבת יותר מלקרוא אחרי שבת, כי זה עדיין נקרא שקורא בזמן.

### כמה נרות יש להדליק לכבוד ראש חודש (לנוהגים כן)

יש הנוהגים להדליק נר בערב ר"ח. מנן היבן איש חי' אומר שצריכים להדליק שתי נרות, כדי שיהיה ניכר שמדליק לכבוד ראש חודש, לפי שממילא הנר דולק לתאורה רגילה בבית. אמנם כל זה היה בזמנם שהיו משתמשים לאור הנר כל הזמן, אבל כיום שהתאורה היא בחשמל, גם אם מדליקים נר אחד בלבד ניכר שהוא לכבוד ראש חודש. הרב פלאגי היה נוהג להדליק נרות כמניין העולים לתורה. בשבת היה מדליק שבעה כמניין העולים לתורה בשבת, ביום כיפור היה מדליק ששה, בחגים היה מדליק חמשה, בראשי חודשים היה מדליק ארבעה נרות כמניין ארבעה עולים לתורה בראש חודש. וכבר אמרנו שבזמנינו מספיק להדליק נר אחד, והרצוה להחמיר תע"ב.

### תעניות בימים טובים (ר"ח חנוכה ופורים שבתות וי"ט)

בשו"ע כתוב (סימן תקע, סעי' א): "יחיד שקבל עליו תענית כך וכך ימים ואירע בהם שבתות וימים טובים או ראש חדש חנוכה ופורים או ערב יום הכיפורים, אם קבלו בלשון קבלת תענית בעלמא, אין צריך התרה; ואם קבלו בלשון הרי עלי, שהוא לשון נדר, צריך התרת חכם, ויפתח בחרטה שיאמר לו, אלו שמת אל לבך שיארעו בהם אלו הימים לא היית נודר, ומתיר לו. ולהרמב"ם, משקבל עליו בלשון נדר ופגעו בו שבתות וי"ט או ערב יח"כ או ר"ח, חייב לצום בהם אם לא יתירו לו; אבל אם פגע בו חנוכה ופורים, נדרו בטל ולא יצום בהם, מפני שהם מדבריהם וצריכים חיזוק". אמנם נכון הדין שבחנוכה לא חייבים לאכול לחם, וגם בראש חודש לא חייבים לאכול לחם, אבל אסור להתענות בהם. בשבת יש דין שאפילו תענית שעות אסור לצום, למשל אם יושב בבית הכנסת ויש הרבה עולים לתורה, והוא אומר שמקבל עליו לצום עוד שעתיים עד שיגמרו, יש בדבר זה איסור גמור, שאסור לצום אפילו שעה אחת. ובראש חודש, לדעת הרמב"ם (עיין בשו"ע סי' תיח, סעי' ד) יש בו חיוב אכילה דאורייתא, ואם כן יהיה דינו כשבת שאסור לצום בו כלל. ועל כן טוב שבראש חודש יוסיף מאכל מיוחד לכבוד ראש חודש, כדי לכבדו מדין ראש חודש (עיין לשו"ע סי' תיח, סעי' א ו"ר"ח אסור בתענית"; ועיין שם למשי"ב ולכה"ח שאין חיוב לאכול פת, העיקר שלא יצום).

### סעודת ר"ח של שאול כאשר חל שבת וראש חודש

כתוב אצל שאול המלך שהיו עושים סעודות בר"ח, וכתוב בירושלמי שבשבת וראש חודש היו עושים סעודות שבת, וביום ראשון שהוא כבר ב' לחודש היו עושים סעודת ראש חודש, כיון שלא היה ניכר שעשו סעודה ביום ראש חודש, כיון שכבר ממילא עשו את הסעודה לכבוד שבת, ולא היו מערבים שמחה ושמחה. בימינו אמנם בטל דין של סעודת ראש חודש, אבל חייב לקיים כבוד לראש חודש כגון בתוספת מאכל ערב וכדומה (עיין לבאי"ח ש"ש פרשת ויקרא אות ט ואות י).

### תענית חלום בר"ח ובאופן כללי

מנן כותב בהלכות ראש חודש (סי' תיח, סעי' א) וז"ל "ראש חודש אסור בתענית". כלומר, שאם אדם למשל חלם חלום שמצריך תענית חלום, יצום בו כמו בשבת, ולא יצום להשלים ולשבת תענית לתעניתיה כמו בשבת. שואל הרב, מה הדין אם היה שבת וראש חודש, האם יצום משום כך וימייים, אחד על שבת ואחד על ראש חודש או שמה ישב תענית אחת על שתיים כאחד? כמו כן אם היה ת"ב ביום ראשון וחלם בשבת, האם פוטר הצום של ת"ב את הצום של חלומו בשבת או צריך יום אחר להוסיף ולצום (עיין לבאי"ח שם אות ט' ובשו"ת ר"פ ח"א סי' כט). הטוב ביותר שצריך לדעת הוא שלא ימהר לצום על כל צום שחולם ביום שבת ואפילו ביום חול, כיון שלא כל מה שאדם רואה בחלומו דבר רע הוא רע באמת. פעמים שאדם חולם שנפל בדרכו, ורוצה לצום, הרי שצם לחנם שכן סימן ברכה הוא למי שנופל בדרכו שיש בזה סימן של תקומה וישועה. הגמרא אומרת שאם חולם חלום, יספר לאוהביו, שאם יספר לכל אחד יפתרו לו פתרון לא



# קול צופיך

## מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל



תרומה - תשס"ב - מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל



אם נזכר קודם שהתחיל ברכה רביעית: יאמר "ברוך שנתן ראשי חודשים לעמו ישראל". מכיון שבר"ח אין חובה לאכול לחם (אבל לאכול חייב, ואסור לו לצום מדאורייתא כדעת הרמב"ם).

### לא אמר 'על הנסים' בפורים

**בברכת המזון.** ו"א: בסעודת פורים חייב לאכול לחם ולכן אם לא אמר 'על הנסים' חייב לחזור.

**בתפילה.** אם לא אמר 'על הנסים' - לא חייב לחזור. ו"א: שבסעודת פורים חייב לחזור.

להלכה אדם יכול לעשות סעודת פורים במיני מזונות, ולא חייב לאכול דוקא לחם (עיין לכה"ח סי' תרצה, ס"ק לב; ובא"ח תצוה יד, ומש"ב שם).

כל ההלכות של דיני 'על הנסים' בפורים או חוזר או לא חוזר, זה בדיעבד, אבל לכתחילה צריך לעבור לפני תפילת ערבית על ברכת 'על הנסים', וישים לעצמו סימן שלא ישכח. וכן בברכת המזון שביום פורים היא חמורה יותר (עיין לעיל).

### מה בין אחשוורוש להמן

הז"ל אומרים על המן "ליכא דידע לישנא בישא כהמן" - אין אדם שיכול לדבר לשון הרע כמו המן.

הגמרא אומרת: "משל דאחשוורוש והמן, למה הדבר דומה? לשני בני אדם, לאחד היה תל בתוך שדהו, ולאחד היה חריץ בתוך שדהו. בעל חריץ אומר: מי יתן לי תל זה בדמים. בעל התל אומר: מי יתן לי חריץ זה בדמים. למים, נזדווגו זה אצל זה, אמר לו בעל החריץ לבעל התל: מכור לי תלך. אמר לו: טול אתה בחינם והלואי .

"ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן". כל כך רשע היה אחשוורוש, והגמרא אומרת שהיה מלך הפכפך. פעם מכבד את אשתו, ופעם רוצה להורגה. וכשבאה אסתר, אין אסתר מגדת עמה ומולדתה, ואינה עונה לכל שאלותיו, ואעפ"כ השאירה המלך, למרות שזה פגיעה בכבודו.

### "טרם מכה הציץ רפואה פרח"

לפני המכה הקב"ה ממציא את הרפואה. במקום אחד כתוב "בגתנא ותרש", ובמקום אחר כתוב "בגתן ותרש".

ו"א: שהאות וא"ו, היא בכדי שאחשוורוש יתלה את שניהם. ו"א: שמשגי הוסיף א' לבגתנא, כדי לחבר את אות א' עם אות ו' של ותרש, לאמור "או", שיש ספק מי יעץ והרגו את שניהם, ואחד מהם לא מגיע לו עונש, ולכן לא יתנו שכר למרדכי (משם הגאון).

אומרים חז"ל: "גדולה הסרת טבעת שהסיר אחשוורוש ומסר להמן, יותר ממ"ח נביאים ושבע נביאות". וגזירותיו של המן בוטלו, על ידי חזרה בתשובה, וקבלת עול תורה, ולא רק זה אלא "קיימו וקיבלו" את התורה בשמחה מאותו יום והלאה (עיין שבת פח, א).

המן הרשע הפיל פור ויצא לו חודש אדר, ואמר בליבו חודש זה הוא טוב מאחר ומת בו אבי התעודה (משה רבנו ע"ה), אך הוא לא ידע שגם בחודש זה נולד משה רבנו. אמרו בשמים למרע"ה אתה צריך לקום ולהתפלל עכשיו על עם ישראל. אמר להם משה: אני יכול להתפלל אבל צריך גם איתערותא דלתתא. ולכן מרדכי כנס את כל היהודים והתחילו להתפלל, ואתערותא דלתתא עם אתערותא דלעילא עזר לבטל את מחשבת המן האגרי.

### סעודת פורים – ביום

בגמרא כתוב: "רב אשי הוה יתיב קמי דרב כהנא נגה ולא באו רבנן (רב אשי היה יושב ללמוד תורה בישיבה ולא באו החכמים ללמוד). אמר ליה: מאי טעמא? (מה קרה שלא באו) אמר לו: טרידי בסעודת פורים. אמר ליה: ולא יכולים לאכול סעודת פורים בלילה? אמר ליה: ולא שמיע למר סעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא יד"ח. "תנא מיניה ארבעין זימנין דומי ליה כמאן דמנח בכיסיה" (חזר רב אשי ארבעים פעם על הלכה זו, עד שנחרט הדבר בזכרונו, כמו כסף שמונח בכיסו של אדם שממשמש בו כל שעה. ועיין

"לקראו".

### מסופק אם אמר יעלה ויבוא בתפילה

בענין איש או אשה שהתפללו, ולאחר שסיימו תפילתם מסופק אם אמר יעלה ויבוא או לא?

דעת רמ"א (בסי' תכב, סעי' א): אם מסופק אם אמר יעלה ויבוא או לא אמר - אין צריך לחזור. מכיון שתמיד תוך שלושים יום אומרים יעלה ויבוא, ולכן מסתמא אמר.

ולדעת הב"י: המסופק, מסתמא לא אמר יעלה ויבוא וחייב לחזור (למעשה עיין להלן).

מעיקר הדין יש הבדל בין יעלה ויבוא של ליל ר"ח, ליעלה ויבוא של ליל חוה"מ. שבליל ר"ח אם לא אמר - אינו חוזר. ובחול המועד חייב לחזור כדלהלן.

על דברי הרמ"א במסופק שכתב "אין צריך לחזור", כתב המש"ב (שם ס"ק ל): "טעמו, דכיון שאין עוברים שלושים יום שאין מזכירין בו יעלה ויבוא, אין זה חזקה שלימה לומר שלא אמר. אבל מ"מ, לא נקטינן הכי, מכיון שרוב האחרונים וכולם חולקים עליו וסוברים אפילו בספק צריך לחזור ולהתפלל, דמסתמא התפלל כמו שרגיל בכל יום להתפלל". כלומר, ודאי לא אמר יעלה ויבוא (שם ס"ק ד').

ומוסיף המג"א: "עיננו הרואות, שאדם רגיל להתפלל בלא יעלה ויבוא".

כתב הבא"ח: המסופק, יעשה תנאי, ויאמר: אם אני חייב לחזור - אני חוזר ומתפלל. ואם אינני חייב - התפילה תהיה בתורת נדבה. התנאי מועיל לאדם שמסופק ביום חול.

אבל אם חל ר"ח ושבתי, אין מקריבים קרבן נדבה בשבת, ועל כן לדעת הבא"ח וכה"ח - המסופק ביום שבת שחל בו ר"ח - לא יחזור. לדעת המש"ב: המסופק יחזור.

אמנם כתב המג"א (ובזה דעת הבא"ח וחכמי קבלה לא מסכימים): "וסבירא לי דאפילו בשבת ויו"ט אם הוא מסופק חייב לחזור". אומר הבא"ח לפי חכמי קבלה: אם ודאי בשבת התפלל תפילה של חול - חוזר, אבל אם כבר אמר יעשה שלום ומסופק, מכיון שיש נשמה יתירה לאדם בשבת, ויש אורה של שבת - אינו חייב לחזור, כי מסתמא התפלל תפילה של שבת.

המסופק בליל שבת - יכול לצאת יד"ח בברכת מעין שבע ששומע מהחזן, ויעקוב אחר המילים מתוך הסידור (ועיין לשו"ע סי' רסח, סעי' יג ולמש"ב ולכה"ח שם הטעם).

### תפילה שלא רגיל לאומרה יקראנה מתוך סידור

מהזין, בליל ערב ר"ח קודם שעומד להתפלל ערבית, יקח בידו סידור תפילה ויעבור על יעלה ויבוא, אם מכיון שתפילה שאדם לא רגיל לאומרה צריך לקוראה מתוך סידור. ו"א: שאם מתפלל מתוך סידור אין צורך להכין, ולא נוהגים כן (עיין לשו"ע סי' ק, ועיין לרמ"א שם).

ישנם בתי כנסיות שעל הקיר החיצוני שלהם יש לוח של ברכת הלבנה באותיות גדולות.

מעיקר הדין, אם אין אור חשמל ואינו יכול לקרא בסידור: צריך לעבור על הברכה בבית הכנסת ורק אח"כ יכול לברך בחוץ. או לחזור אחרי אדם שמברך, והוא שהמברך מחזיק סידור בידו.

לסיכום המסופק אם אמר יעלה ויבוא בשבת ור"ח:

דע מש"ב: יחזור. דעת כה"ח ובא"ח: לא יחזור מכיון שאין תנאי בשבת.

### לא אמר יעלה ויבוא בברכת המזון

אם בירך ברכת המזון ולא אמר יעלה ויבוא.



# קול צופיך

מרון הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי  
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל



תרומה - תשס"ב - מאת מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

לברכ"י שהאריך להסביר את דברי הבי"א אם מדובר בליל פורים או במוצאי פורים). על פי הקבלה: יש לעשות סעודת פורים בבוקר מיד אחרי התפילה.

### הללו את ה' כל גויים

פורים מלמדנו שכל מה שאומות העולם זוממים על עם ישראל, והם זוממים, אין אנו יכולים לתאר את גודל שנאתם. בהלל אנו אומרים "הללויה הללו את ה' כל גויים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו". מה פירוש פסוק זה, וכי הגויים צריכים לשבח את הקב"ה על מה שעשה לנו נסים ונפלאות?

כותב במדרש "שחר טוב": הגויים יודעים את הנסים שה' עושה לעם ישראל, יותר מאשר עם ישראל, כי אין בעל הנס מכיר בניסו. והם יודעים מה שהם תכננו ומה הם הכינו, והקב"ה הפר עצתם. ויהי רצון, שהקב"ה יעשה עמנו נסים ונפלאות, ויראו עינינו וישמח ליבנו, ונזכה לביאת הגואל ולבנין אריאל, בב"א.

\*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!  
שלחו לנו בבקשה באמייל ל- [webmaster@harav.org](mailto:webmaster@harav.org)

